

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У САМООСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Одним із перспективних напрямків підвищення якості підготовки майбутніх фахівців в умовах Болонського процесу є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес вищої школи. У статті розкривається питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у самоосвітній діяльності студентів, зокрема майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Постановка проблеми. Входження України до єдиного європейського простору, приєднання до Болонського процесу, впровадження основних принципів Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи, поява нових форм навчання – дистанційного, екстернатного, коли великі обсяги інформації, зокрема наукової, необхідно засвоїти за межами аудиторних занять, введення системи безперервної освіти («освіта через все життя»), – все це актуалізує проблему самоосвіти студентів.

Одним із перспективних напрямків підвищення якості самоосвіти є впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які можуть сприяти ефективності інноваційних педагогічних технологій, а також підняти на новий рівень традиційні форми навчального процесу. Масове застосування і розвиток інформаційних технологій у сучасному суспільстві неминуче піднімає питання про інформатизацію освіти як про широке використання нових технологій навчання, що базуються на комп'ютерній підтримці навчального процесу.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена необхідністю перегляду ставлення до організації самоосвітньої діяльності студентів в умовах

інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні дослідження самоосвітньої діяльності, її змісту та методів представлені в роботах М.Бондаренка, С.Єлканова, М.Заборщикової, Н.Лініцької, В.Корвякова, О.Малихіна, М.Рогозіної, І.Сидоренко, Н.Сидорчук, Н.Терещенко, Л.Шапошнікової, В. Шпак та інших. Окремі аспекти самоосвітньої діяльності в умовах інформатизації суспільства розглянуті в працях А.Андрєєва, Є.Ганіна, Ю.Насонової, Г.Серікова, О.Шукліної, С.Яшанова та інших.

Питанню впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес присвячували свої дослідження видатні вчені Росії й України, а саме В.Андрущенко, М.Атаманчук, В.Биков, Р.Бужиков, А.Веліховська, М.Головань, М.Жалдак, В.Ізвозчиков, Т.Зайцева, О.Захарова, О.Коваль, О.Матвієнко, Н.Морзе, П.Образцов, А.Пеньков, Л.Петухова, С.Раков, О. Співаковський, А. Федоров та інші.

Дидактичні і психологічні аспекти застосування ІКТ навчання знайшли відображення у працях В.Безпалька, О.Гокунь, В.Ляудіс, Ю.Машбиця, А.Пишкала, І.Синельник, С.Смирнова та інших дослідників.

Водночас аналіз наукових праць засвідчив, що питання організації самоосвітньої діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій лише починає розроблятися й поки що є недостатньо дослідженим.

У зв'язку з цим **метою статті** є обґрунтування питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у самоосвітній діяльності студентів, зокрема майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми дослідження показує, з одного боку, необхідність самоосвіти студентів, а з іншого боку, свідчить про недостатній рівень самоосвітньої підготовки студентів.

Проблема самоосвіти студентів досліджувалася Г.Вергелесом і В.Луганським, Г.Закіровим, А.Кричевською, Б.Любимовим, Г.Логутенко, С.Лебедевим, Т.Левашовою, Н.Лобановою, В.Лозовим, І.Нартовою,

І.Наумченко, Н.Седовою, Г.Серіковим, Р.Скульським і ін.

Як підкреслює Л.Наумченко, визначення самоосвіти в літературі найчастіше зустрічається в широкому й вузькому змісті слова. Самоосвіта в першому значенні розуміється як соціально-педагогічна категорія, що визначає рівень і методи інтелектуального розвитку і сприяє поступальному руху суспільства по шляху культурного, економічного й науково-технічного прогресу. Під самоосвітою же у вузькому змісті слова розуміється лише система відновлення, розширення й поглиблення раніше отриманих знань; удосконалення практичних умінь і навичок з метою досягнення професійної майстерності [4, с. 10].

Слід зазначити, що у педагогічній літературі поняття „самоосвіти” досить часто ототожнюється з поняттям „самостійна робота студентів”. Однак, таке ототожнення неправомірно.

Самостійна робота студентів є початковим етапом самоосвітнього процесу і його складовою частиною. У свою чергу, студентська самоосвіта – це цілком сформована система, що передбачає інтеграцію розрізнених елементів самостійної пізнавально-практичної діяльності в єдиний комплекс інтелектуальної праці, свідомо й систематично виконувану кожним студентом у різних ланках навчального процесу й позааудиторної роботи.

Інакше кажучи, якщо в основі самостійної роботи (особливо на першому році навчання студентів у вузі), поряд з виконанням її за власним бажанням й переконанням, лежить все-таки певна обов'язковість, яка стимулюється керівною роллю викладача (він планує завдання для такої роботи, вказує літературу й об'єкти для вивчення, спостереження й дослідження; вчить студентів методиці й техніці самоосвіти; направляє й контролює їхню роботу), то самоосвіта майже цілком базується на їхній творчій, завжди мотивованій й самостійно здійснюваній навчально-практичній діяльності.

У ході самоосвітньої діяльності студенти не тільки застосовують і закріплюють знання, отримані на першому етапі, але й:

- керуючись „власними внутрішніми мотивами й імпульсами”,

оптимально планують і організують свою працю, раціонально використовуючи бюджет аудиторного та позааудиторного часу;

- дотримуються вимог гігієни й культури розумової праці;
- постійно вдосконалюють навички цієї діяльності в різних ланках навчального процесу, у сфері науки, мистецтва, літератури, що цікавить;
- здійснюють постійний самоконтроль і самоперевірку ступеня і якості засвоєння змісту досліджуваного матеріалу;
- готують себе до професійної діяльності й самоосвіти.

Характеризуючи сутність та особливості студентської самоосвіти слід зазначити, що:

- *самоосвіта студентів* – особлива сфера їхньої пізнавально-практичної діяльності, що має відносну самостійність, закінченість і має потребує відповідної педагогічної організації;

- *самоосвіта* – це внутрішня потреба тих, хто займається самоосвітою. Вона припускає наявність у студента інтересу до такої роботи, бажання постійно добувати, розширювати, поглиблювати й удосконалювати свої знання, уміння й навички творчої праці без якогось зовнішнього спонукання;

- *самоосвіта* – така форма творчої діяльності студентів, у процесі якої вони не тільки досягають цілей самонавчання (одержують систему знань, удосконалюють уміння й навички, опановують методикою й технікою такої роботи), але й здійснюють самовиховання (розвивають почуття, формують переконання, виробляють критичність розуму й т.д.) [4, с. 90].

У свою чергу, Ю.Кулюткин під самоосвітою майбутнього вчителя розуміє його систематичну самостійну пізнавальну діяльність з оволодіння педагогічною теорією й передовим педагогічним досвідом, спрямовану на вдосконалення педагогічної діяльності [3].

Треба відзначити, що розробка проблеми професійно-педагогічної самоосвіти збагатилася в останні десятиліття більшим числом досліджень і практичних рекомендацій, у яких визначені основи самоосвітньої діяльності. З

них, зокрема, видно, що самоосвіта вчителя – процес історично залежний від соціальних факторів у розвитку науки, культури й пов'язаної з ними практичної діяльності. Його ефективність зростає в міру трансформації цих факторів у особистісно значимі мотиви й стимули. Встановлення закономірностей цього переходу дозволяє визначити зміст, принципи, форми й методи оптимальної організації педагогічної праці й самовдосконалення майбутніх учителів.

Таким чином, самоосвіта студентської молоді, в її сучасному трактуванні як психолого-педагогічна і соціальна категорія, сприймається як вид пізнавальної діяльності, що характеризується активністю, самостійністю, добровільністю і спрямованістю на вдосконалення розумових сил і здібностей особистості.

У контексті нашого дослідження слід зазначити, що в сучасному інформаційному суспільстві активно розвивається інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, яке створює умови для ефективно організації самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців. Відповідно до цього розвивається вміння спілкуватися електронною поштою, вільно орієнтуватися у світі інформаційно-комунікаційних технологій, відбувається перехід від одного програмованого засобу до іншого, оволодіння методами збору та переробки інформації.

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження засвідчує, що поняттю „інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище” передували такі дефініції як „освітнє середовище”, „інформаційне середовище”, „інформаційно-освітнє середовище”, „освітній простір”, „інфокомунікаційним простір” тощо.

Проте, на нашу думку, найбільш доцільним є визначення професора Л.Петухової, а саме „інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище” – це системно організована сукупність засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного й організаційно-методичного забезпечення, що орієнтована на задоволення освітніх потреб користувачів і містить дидактичні, методичні матеріали, творчі завдання для студентів, елементи автоматизації управління навчальним процесом і

обов'язкового надання можливості роботи з ресурсами глобальної мережі Інтернет; а також – відкрита система, здатна до самоорганізації, до самовпорядкування та саморозвитку своїх компонентів [6, с. 150].

Створення необхідного інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища відбувається завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, сутність яких ми окреслили у наступних визначеннях.

Так, у Законі України „Про Концепцію формування інформаційного суспільства” зазначено, що „інформаційно-комунікаційні технології” – сукупність засобів і технологій, призначенням яких є збирання, зберігання, обробка та передача інформації, включаючи, але не обмежуючись, інтернетом, мобільними телекомунікаційними системами та системами бездротового зв'язку [2].

А.Дзюбенко розглядає „інформаційно-комунікаційні технології навчання” як сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, а також способів і новаторських методів їх застосування для забезпечення високої ефективності й інформатизації освітнього процесу [1, с. 30].

У довідковій літературі подано чимало визначень, а саме інформаційно-комунікаційні технології – сукупність методів та технічних засобів, які використовуються для збирання, створення, організації, зберігання, опрацювання, передавання, подання й використання інформації.

Інформаційно-комунікаційні технології (Information and Communication Technologies, ICT) – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення і використання інформації в інтересах її користувачів.

Серед усіх визначень цього поняття найбільш придатним, на нашу думку, є визначення професора Л.Петухової, яка визначає „інформаційні технології навчання” як систему сучасних інформаційних методів і засобів цілеспрямованого створення, збирання, зберігання, опрацювання, подання і

використання даних і знань, а також систему наукових знань про функціонування цієї системи, спрямованої на удосконалення навчального процесу з найменшими затратами [6, с. 151].

У зв'язку з тим, що у своєму дослідженні ми використовували Web-мультимедіа енциклопедію з курсу „Історія педагогіки”, розглянемо поняття „Web-технологій” і „мультимедіа технологій”.

У дослідженні А.Пелещина „Web-технології” є одним із сучасних напрямків інформаційних систем, що використовуються для побудови інформаційних систем локального та корпоративного характеру, так і для побудови глобальних інформаційних систем, зокрема тих, що базуються на інфраструктурі Інтернет [5].

Частиною Web-технологій є „мультимедіа технології”, що спрямовані на інтерактивне подання матеріалу завдяки використанню тексту, аудіо, відео й графіки.

Поняття „мультимедіа” розглядає у своїй роботі О.Пехота, яка визначає його як поєднання спеціальних апаратних засобів і програмного забезпечення, що дозволяє на якісно новому рівні сприймати, переробляти і надавати різноманітну інформацію: текстову, графічну, анімаційну, телевізійну тощо [7, с. 56].

А.Смірнов розглядає „мультимедійні технології”, як обов'язкову складову інформатизації освіти, зміст якої полягає в тому, що студентів стає доступним гігантський обсяг інформації в базах даних, базах знань, в експертних системах, комп'ютерних архівах, електронних енциклопедіях [8, с. 55].

Таким чином, на основі аналізу різноманітних джерел можна сформулювати визначення „Web-мультимедіа енциклопедії”, а саме: це наукове видання, систематизований обсяг знань з певної дисципліни, що спрямований на його активне засвоєння шляхом роботи в інтерактивному режимі з текстом, графікою, звуком і зображенням в єдиному комплексі.

Розглянемо можливості використання Web-мультимедіа енциклопедії з курсу „Історія педагогіки”, що впроваджується на факультеті дошкільної та

початкової освіти Херсонського державного університету під керівництвом професора Л.Петухової, у процесі самоосвітньої діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Web-мультимедіа енциклопедія з курсу „Історія педагогіки” створює динамічне інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, яке дає змогу забезпечити дистанційне управління процесом організації самоосвітньої діяльності студентів, спостерігати за його розвитком, координувати й контролювати її, упроваджувати інноваційні форми та методи в процес організації навчання вузу.

Цей мультимедійний навчальний комплекс дає можливість у реальному часі з необхідною швидкістю відобразити необхідний студентові матеріал, що представлений у відкритій формі, яка надає студентові зручний доступ до будь-якого куточка інформації цієї енциклопедії, створює цілісне уявлення про навчальний предмет і дає змогу самостійно обирати власну траєкторію навчання, що позитивно впливає на його внутрішню мотивацію, розвиток пізнавальної активності, творчості, водночас зберігає час студента на пошук необхідної інформації.

Так, у Web-мультимедії енциклопедії з курсу „Історія педагогіки” студенти за допомогою тестових завдань і кросвордів можуть не тільки перевірити рівень знань з певної теми, але й суттєво підвищити його за допомогою системи підказок й поданню матеріалу у формі гри (рис. 1).

Студент отримує оцінку у формі балів, яку може перевірити в блоці результатів проходження тесту („Журнал”). При цьому, додається ще й такий зовнішній стимул до розв’язання тесту, як час, що спонукає студента працювати в оптимальному навчальному режимі.

Таким чином, відбувається постійний самоконтроль і стимулювання студента до самоосвітньої діяльності завдяки як корекції своїх знань з певної теми, так і очікуванню оцінки за проведену роботу, що створює для нього досить сильну зовнішню мотивацію, що згодом переходить у внутрішню. Студент стає суб’єктом власної навчально-пізнавальної діяльності й сам

зацікавлений у своїй систематичній самоосвіті.

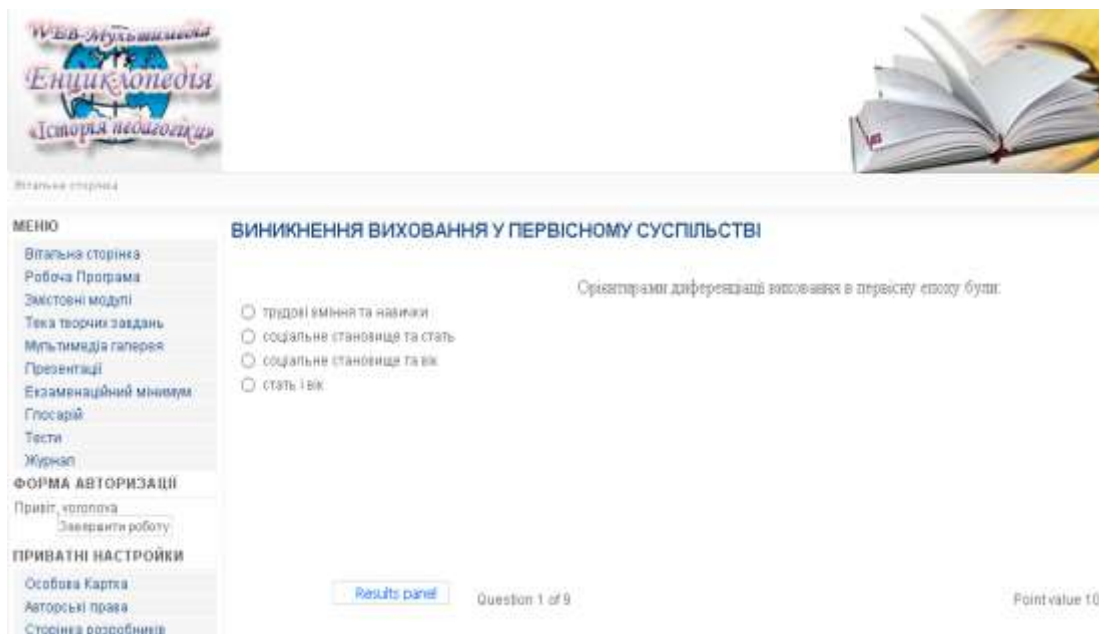

Рис. 1. – Сторінка тестових завдань

У теці творчих завдань у Web-мультимедії енциклопедії з курсу „Історія педагогіки” під час самоосвітньої діяльності студент може використовувати й кейс-метод, що представлений на сайті фрагментом педагогічного фільму з певної теми (рис. 2, 3).

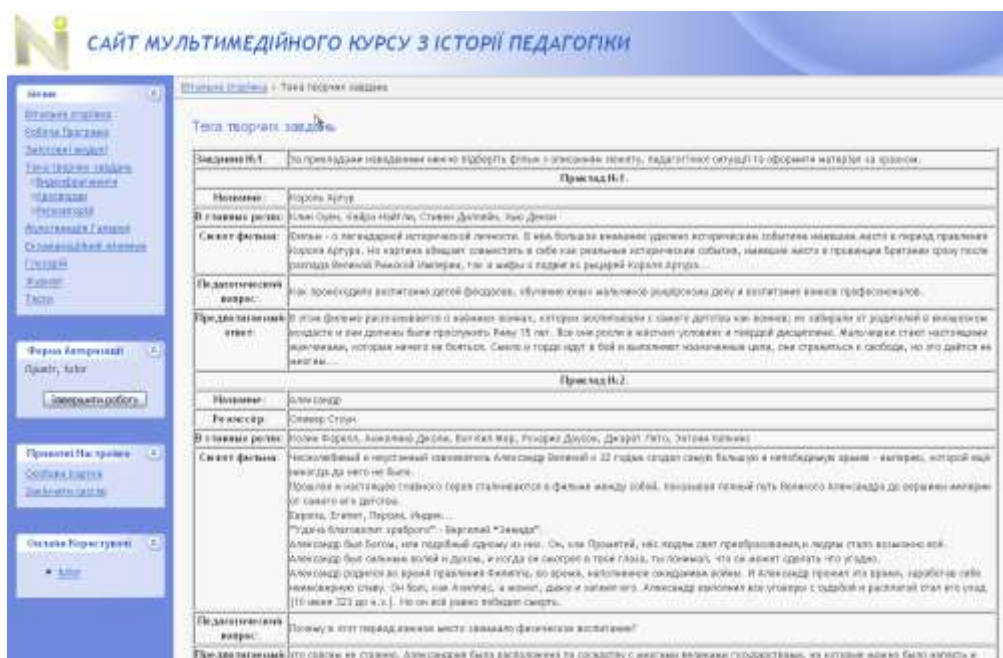

Рис. 2. – Сторінка теки творчих завдань

При цьому студент має змогу його продивитися, попередньо дізнатися зміст сюжету, й згодом відповісти на проблемне питання. Цей вид роботи допомагає за невеликий проміжок часу цілісно побачити педагогічну проблему

й намітити шляхи її вирішення, розвиває професійну свідомість і творче мислення, формує позитивне емоційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності

Рис. 3. – Сторінка відеофрагментів

У процесі самоосвітньої діяльності студентам стане також у нагоді мультимедіа галерея. У ній представлені короткі біографічні відомості про видатних філософів і педагогів різних історичних епох, наведені їхні основні педагогічні погляди, перелік педагогічних праць (рис. 4).

Рис. 4. – Сторінка мультимедіа галереї

Слід відмітити, що основними перевагами використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі самоосвітньої діяльності студентів є: можливість студента визначати власний темп і рівень виконуваних завдань; можливість інтегрування логічного й образного способів засвоєння інформації; активізація роботи студентів за рахунок посилення наочності й залучення студентів до розробки матеріалів і презентацій; інтерактивна взаємодія (при дистанційному навчанні); гнучкість і інтеграція різних типів мультимедійної навчальної інформації.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології навчання дозволяють підвищити якість організації самоосвітньої діяльності студентів, створюючи комфортне інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, що є засобом розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Перспективним напрямом нашого дослідження є розв'язання проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Використана література

1. Дзюбенко А. А. Новые информационные технологии в образовании / А. А. Дзюбенко. – М., 2000. – 104 с.
2. Закон України «Про Концепцію формування інформаційного суспільства» [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http:// sluhannya.in.ua/forum/kb.php?mode=article&k=45](http://sluhannya.in.ua/forum/kb.php?mode=article&k=45).
3. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых. - М, Просвещение , 1985.- 128 с.
4. Наумченко И.Л. Самообразование будущего учителя. - Саранск: Мордовское книжное изд-во, 1974. - 261 с.
5. Пелецишин А.М. Методи та алгоритми моделювання Web-систем / А.М. Пелецишин [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/31604.html>.

6. Петухова Л. Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: Монографія / Л. Є. Петухова. – Херсон : Айлант, 2007 – 200 с.

7. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.

8. Смирнов А. В. Что такое мультимедиа? / А.В. Смирнов //Информационные технологии. – 2000. - № 6. – С. 54–55.

Nataliya Voropay

USING OF INFORMATIVE-COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES IN STUDENTS' SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES

One of the promising directions of improving the quality of training future professionals in the Bologna process is the implementation of informative-communicative technologies (ICT) in the educational process of higher education. The article exposes the problems of using ICT in students' self-educational activities, particularly in primary school education.